

Een prachtig bekrompen universum

THEATER SPOKEN

★★★★★

Toneelgroep Amsterdam zet intrigerende Ibsen-vertolking neer.

AMSTERDAM 'Moeder, geef me de zon' – het zijn de laatste woorden van de jonge Oswald vlak voordat hij sterft. Het is ook het eind van de voorstelling *Spoken* naar het toneelstuk van de Noorse schrijver Henrik Ibsen uit 1881 dat in regie van Thomas Ostermeier nu wordt opgevoerd door Toneelgroep Amsterdam.

Oswald vindt in de dood eindelijk rust, nadat het leven voor hem grauw en bijna letterlijk asgrijs is geweest. In Noorwegen regent het altijd en in de winter is er maandenlang geen straalje zonlicht te zien. Na een aantal roekeloze jaren in Parijs en Berlijn keert hij ziekelijk en depressief terug naar vaderland en moederschoot. Hij sterft ten slotte in de armen van zijn moeder.

In Ostermeiers regie wordt dat verbeeld door een naakte Eelco Smits die Oswald speelt en een halfnaakte Marieke Heebink als zijn moeder. In dat slotbeeld liggen ze op elkaar, en in elkaar verstrengeld alsof Oswald nog geboren moet worden – moeder en zoon zijn herenigd. Die op en top freudiaanse, omgekeerde piëta vormt het tamelijk expliciete slot van een voorstelling die voor driekwart prachtig en stijlvol is, maar in het laatste deel uit de bocht vliegt.

Spoken is een familiedrama over de spoken uit het verleden die niet te temmen zijn, over schone schijn en vuile was, en hoger opkomen op de sociale ladder. De as moeder-zoon is daarin cruciaal – de jongen heeft zijn vroeg gestorven vader niet gekend. Die vader zat vol levenslust, zo wordt dat bij Ibsen genoemd, en dat betekende dat hij een enorme schuins-marcheerder was. Met als resultaat een onechte dochter, die nu als dienstmeisje bij mevrouw Alving werkt en waarin Oswald ongelukkig-gerwijs zijn reddingsboei ziet.

Spoken is doortrokken van incestueuze toespelingen, onderdrukte wel-lust en bekrompen gedachten. Dit alles wordt gestuurd en van moreel commentaar voorzien door een belangrijk derde personage: dominee Manders (Hans Kesting). Hij is dege-ne die voortdurend opportunistische keuzen maakt, waarmee de geestelijkheid als volkomen hypocriet wordt neergezet.

Thomas Ostermeier, intendant van de Schaubühne am Lehniner Platz in Berlijn, regisseerde eerder al vier Ibsen-stukken waaronder een formida-

bele *Nora*, *Een Poppenhuis* en een virtuoze *Hedda Gabler*. De kracht daarvan was dat Ibsen uit zijn tijd werd gehaald, maar niet nodeloos geactualiseerd. Ook in *Spoken* belt niemand mobiel en ligt er geen iPad op tafel. Ostermeier bouwt het drama knap op, met een mooi ritme van verstilling en beweging, van telkens nieuwe informatie over de familiegeheimen en dan weer bezinning. Aldus schildert hij met zijn spelers een stillevens van stille levens, in een somber menuet. Hoogtepunten zijn een morele discussie op hoog niveau tussen de dominee en Oswald en enkele moeder-zoon confrontaties. Daarin gaat het steeds weer over de drang naar vrijheid en levenslust versus het korset van de zelfbeperking.

In de vormgeving van Jan Pappelbaum is bijna alles zwart en grijs – van stoel en bewegend behang tot servies en kleding. Ook de video- en filmbeelden zijn grauw-grijs, zoals het in het getroebleerde hoofd van Oswald moet zijn. In dit bekrompen universum dringt geen sprankje licht door, sterker: ook op het podium regent het voortdurend.

De cesuur komt als het kindertehuis dat ter nagedachtenis aan vader Alving is gebouwd, vlak voor opening in de brand vliegt. Oswald spuit dan de brandblusser leeg over het podium, rolt zichzelf in het tapijt terwijl de andere personages met zak-lantarens wanhopig heen en weer rennen. Als daarna moeder en zoon elkaar net één innige zoen te veel geven, en dat naakte slotbeeld volgt, is de psychologie ineens van een veel te hoog huis-, tuin- en keukenniveau. En dat voor een regisseur die pas nog beweerde weinig boodschap aan psychologie bij Ibsen te hebben.

Neemt intussen niet weg dat er goed tot geweldig geacteerd wordt. Kesting is als dominee Manders een slimme intrigant, Eelco Smits bouwt de gekte in zijn personage mooi geserreerd op, en vooral Marieke Heebink is hier een op en top Ibsen-actrice. Het lijkt wel of ze ter plekke verzint hoe te handelen, hoe de volgende ramspoe te doorstaan, hoe haar zoon te behouden en de dominee te weren. Fascinerend en fraai vormgegeven toneelspel.

Hein Janssen

Spoken van Ibsen door Toneelgroep Amsterdam, regie Thomas Ostermeier. In Stadsschouwburg Amsterdam 27 februari, daar t/m 13 maart. Tournee.

De confrontaties tussen moeder Marieke Heebink (links) en zoon Eelco Smits behoren tot de hoogtepunten van een fascinerende *Spoken*.

Foto Jan Versweyeld